

РОССИЙСКАЯ АКАДЕМИЯ НАУК
СИБИРСКОЕ ОТДЕЛЕНИЕ
ИНСТИТУТ ГУМАНИТАРНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ
И ПРОБЛЕМ МАЛОЧИСЛЕННЫХ НАРОДОВ СЕВЕРА

РОССИЯ НАУКАЛАРЫН АКАДЕМИЯТЫН
СИБИИРДЭЭҢИ САЛААТА
ГУМАНИТАРНАЙ ЧИНЧИЙИИ УОННА ХОТУГУ АҢЫЙАХ
АХСААННААХ ОМУКТАР ПРОБЛЕМАЛАРЫН ИНСТИТУТА

ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКИЙ СЛОВАРЬ
ОБЩЕСТВОЗНАНИЕ

***

ТИЭРМИН ТЫЛДЬЫТА
УОПСАСТЫБА ҮӨРЭҢЭ

Якутск • Дьокуускай • 2013

Составители / Таңан оңордулар

Е.И. Оконешиников

Ответственные редакторы / Эппиэттиир эрдээктэр

Н.И. Данилова, Н.И. Попова

Редакционная коллегия / Эрэдээксийэлиир кэллиэгийэ

Л.М. Готовцева, Ф.Н. Дьячковскай, А.М. Николаева

Оператор Р.Н. Протодияконова

Рецензент / Сыанабылы биэрдэ П.П. Петров

Издание подготовлено в рамках Государственной программы Республики

Саха (Якутия) «Сохранение, изучение и развитие государственных и официальных языков в Республике Саха (Якутия) на 2012-2016 годы»

Обществознание : терминологический словарь = **Уопсастыба үөрэбэ** : тиэрмин тылдьыта / Рос. акад. наук , Сиб. отд.

028

ние, Ин-т гуманист. исслед. и проблем малочисл. народов Севера ; [сост. Е.И. Оконешиников .]. – Якутск : ИГиИПМНС СО РАН , 2013 . – 110 с.

Агентство СІР НБР Саха

УДК 30(038)=161.1=512.157

ББК 60я2+81.2Як-4

В словарь вошли термины по обществознанию. Он предназначен для школьников, студентов, учителей, работников сферы СМИ и тех, кто интересуется терминологией якутского языка.

Словарь содержит около 700 терминов.

Тылдьыкка уопсастыба үөрэбэр сыһыаннаах тиэрминнэр киирдилэр. Тылдьыт оскуола үөрэнээччилэригэр, устудьуоннарга, учууталларга, иһитиннэрэр-биллэрэр эйгэ үлэһиттэригэр уонна сахалыы тиэрмини интэриэһиргиир дьонно ананар.

Тылдьыкка барыта 700 кэринэ тиэрмин киирдэ.

© ИГиИПМНС СО РАН, 2013.

ПРЕДИСЛОВИЕ

Создание национальных терминов – это творческий процесс, в ходе которого происходит трудоемкая работа по подбору наиболее подходящих средств выражения того или иного научного понятия. Основным источником создания новых терминов, обогащения и усовершенствования терминологического фонда является собственный словарный запас якутского языка. Приоритет родного языка – это основной принцип, которым руководствуются терминологи.

В настоящий словарь вошли наиболее распространенные, а также новые термины, отражающие основные понятия различных сторон жизни общества. В качестве основы для составления словника Словаря послужил вышедший в 1998 г. «Русско-саха общественно-политический словарь» Е.И.Оконешникова.

В нем использованы выявленные ранее и творчески переработанные наиболее продуктивные способы и средства образования терминов. К ним относятся:

Семантическое переосмысление слов, под которым подразумевается терминологизация общеупотребительных слов типа: аналогия *атылыыта*; влияние *сабыдыал*; отрасль *салаа*; свидетель *туоһу*; симптом *сибики*; сторона *өрүт*; спутник *аргыс*; финиш *биэтэк*.

Способ языковой синонимии характерный для начального этапа терминообразовательного процесса. Варианты одного и того же термина могут сосуществовать

до тех пор, пока общественное развитие и языковая ситуация не внесут свои коррективы. Примером этого могут служить синонимичные ряды, состоящие из исконно якутских слов типа: заслуга *өңө, үтүө*; изображение *ойуу, дьүһүн*; направление *туһаайыы, хайысха*, а также состоящие из исконного и заимствованного эквивалентов, дублиеты типа: метод *миэтэт, ньыма*; совет *сүбэ, сэбиэт*; принцип *тосхол, бириинсин*; анализ *ырыңалааһын, анаалыс*; ответ *хоруй, эппиэт*.

Лексико-грамматические способы – это образование терминов

а) при помощи аффиксов: возрождение *баргарыы*; компенсация *толуйуу*; посредник *тиксиһиннэрээччи*; триумф *өрөгөй*; герб *дьаралык*; концепция *көрүк*; эквивалент *солбук*; администрация *дьаһалта*; распоряжение *дьаһал*; строй *тутул*; справочник *ыйынньык*; течение *сүүрээн*; ущерб *хоромньу*; демагог *куолуһут*; милосердие *аһымал*; рецензия *сыанабыл*; родословная *төрүччү*; рентабельность *барыстаага*.

б) путем словосложения: зрелость *ситии-хотуу*; правосудие *суут-сокуон*.

в) формированием словосочетаний: импорт *тастан киллэрии*; совещание *сүбэ мунньах*; целина *кырыс сир*; изобретатель *саңаны айааччы*; наблюдатель *кэтээн көрөөччү*; новатор *саңаны киллэрээччи*; первооткрыватель *суол тэлээччи*; производитель *оңорон таһаарааччы*; восстановление *чөлүгэр түһэрии*.

Одной из особенностей составляемого «Словаря» является то, что многие рекомендуемые термины активного употребления представлены в нем в фонетизированном написании: акция *аахсыйа*; авторитет *аптарытыат*; агентство *аагыныстыба* и др.

Слова, которые не поддаются ни семантическому калькированию, ни фонетизированной передаче, остаются в неизменном виде, например: *империализм, интервидение, конфедерация, номенклатура* и т.п. Такие термины в настоящий словарь не включаются.

Редакционная коллегия с большой признательностью примет все замечания и пожелания, способствующие улучшению дальнейшей работы по терминологии якутского языка. Просим направлять их по адресу: 677892, г. Якутск-27, ул. Петровского, 1, каб. № 408, 307 или по электронной почте: fedjatschkov0801@mail.ru; inip@ysn.ru

Н.И.Данилова, Н.И.Попова, А.М.Николаева

ААН ТЫЛ

Сахалыы тиэрмини оноруу – бу олус сыралаах айар үлэ. Нууччалыы тыллары тылбаастаан сахалыы тиэрмин онорорго үксүгэр саха тылын бэйэтин саппааһыттан ылыллар. Биһиги тиэрмини төһө кыалларынан сахатыта сатыырга дьулуһабыт.

Бу тылдыкка уопастыба олоҕор үгүстүк туттуллар тиэрминнэр киирдилэр. Тылдыт сүрүн онкулунан 1998 с. тахсыбыт Е.И. Оконешников «Нууччалыы-сахалыы общественной-политической тылдыта» буолар.

Тылдыты онорорго уруккуттан баар уонна санга маннык сүрүн ньымалар туттулуннулар:

Уопсай туттуллар тылы тиэрмин оноруу: аналогия *атылыыта*; влияние *сабыдыал*; отрасль *салаа*; свидетель *туоһу*; симптом *сибики*; сторона *өрүт*; спутник *аргыс*; финиш *биэтэк*.

Синонимнар кэккэлэрэ: заслуга *өңө, үтүө*; изображение *ойуу, дьүһүн*; направление *туһаайыы, хайысха*. Ону тэнэ киирии уонна төрүт тылтан турар синоним кэккэлэрэ киирдилэр: метод *ньыма, миэтэт*; совет *сүбэ, сэбиэт*; принцип *тосхол, бишинсип*; анализ *ырыңалааһын, анаалыс*; ответ *хоруй, эппиэт*.

Лексико-грамматической ньымалар:

а) сыһыарыы көмөтүнэн биэрии: возрождение *барҕарыы*; компенсация *толуйуу*; посредник *тиксииһинэрээчи*; триумф *өрөгөй*; герб *дьаралык*; концепция *көрүк*;

эквивалент *солбук*; администрация *дьаһалта*; распоряжение *дьаһал*; строй *тутул*; справочник *ыйынньык*; течение *сүүрээн*; ущерб *хоромньу*; демагог *куолуһут*; милосердие *аһымал*; рецензия *сыанабыл*; родословная *төрүччү*; рентабельность *барыстаага*.

б) ханыыласпыт тылынан биэрии: зрелость *ситии-хотуу*; правосудие *суут-сокуон*.

в) тыл ситиминэн биэрии: импорт *тастан киллэри*; совещание *сүбэ мунньах*; целина *кырыс сир*; изобретатель *саңаны айааччы*; наблюдатель *кэтээн көрөөччү*; новатор *саңаны киллэрээччи*; первооткрыватель *суол тэлээччи*; производитель *оңорон таһаарааччы*; восстановление *чөлүгэр түһэри*.

Тылдыкка үгүс нууччалыы тыллар доржоонноро сахатытыллан сурулуннулар: акция *аахсыйа*; авторитет *аптарытыат*; агентство *аагыныстыба*.

Сатаан доржооно сахатытыллыбат, сахалыы ханнык да солбуга суох тыллар нууччалыы көрүнүнэн хааллылар: *империализм, интервидение, конфедерация, номенклатура* о.д.а. маннык тыллар тылдыкка киирбэтилэр.

Тылдыт туһунан этиилэргитин, санааларгытын РНА СС Гуманитарнай чинчийии уонна хотугу аҕыйах ахсааннаах омуктар проблемаларын институтугар – Петровскай уул. 1, 408, 307 № каб. эбэтэр fedjatschkov0801@mail.ru; inip@ysn.ru электроннай аадырыстарга ыытыаххытын сөп.

Н.И.Данилова, Н.И.Попова, А.М.Николаева

Русский алфавит

*Аа Бб Вв Гг Дд Ее Ёё Жж Зз Ии Йй Кк Лл
Мм Нн Оо Пп Рр Сс Тт Уу Фф Хх Цц Чч
Шш Щщ Ъъ Ыы Ьь Ээ Юю Яя*

Саха алпаабыта

*Аа Бб Вв Гг Ҕҕ Дд Дьдь Ее Ёё Жж Зз Ии Йй
Кк Лл Мм Нн Нҥ Ньнь Оо Өө Пп Рр Сс Ыы
Тт Уу Үү Фф Хх Цц Чч Шш Щщ Ъъ Ыы Ьь
Ээ Юю Яя*

ОБЩЕСТВОЗНАНИЕ

абитуриент	<i>үөрэххэ туттарсааччы</i>
абориген	<i>төрүт олохтоох</i>
абсолютная монархия	<i>муңутуур манаархыйа</i>
абстрактный	<i>тэгили</i>
абстракция	<i>тэгилиши</i>
автономия	<i>аптаньяамыйа</i>
автор	<i>ааптар</i>
авторитет	<i>аптарытыат</i>
агентство	<i>аагыныстыба</i>
аграрная политика	<i>аграрнай бэлиитикэ</i>
адаптация	<i>үөрүйэх буолуу</i>
административная мера	<i>дьаһайар миэрэ</i>
административное право	<i>дьаһайыы сокуона</i>
администрация	<i>дьаһалта</i>
активное избирательное право	<i>быыбардыыр быраап</i>

актуальность	<i>тогзоостоого</i>
акцент	<i>төлүүргэ сөбүлэң</i>
акциз	<i>ахсыыс</i>
акционер	<i>аахсыйалаах</i>
акция	<i>аахсыйа</i>
альтернатива	<i>атына; утарыта</i>
альтернативный	<i>атын; утары</i>
аморальное поведение	<i>сиэргэ баппат быһыы</i>
аморальный	<i>сиэргэ баппат</i>
анализ	<i>ырыңалааһын; анаалыс</i>
аналитический центр	<i>ырыңалыыр киин</i>
аналогия	<i>атылыыта</i>
анкета	<i>ыйытык; анкыата</i>
антагонистические классы	<i>утарсыылаах кылаастар</i>
антидемократический	<i>дэмэкирээтийэни утары</i>
антиобщественный	<i>уопсастыбаны утары</i>
антропогенные воздействия	<i>киһи дьайыыта</i>

аренда	<i>куортам; түүлээхин</i>
архив	<i>архыып</i>
ассимиляция	<i>симэлитии</i>
ассоциация	<i>холбоһук</i>
атеизм	<i>итэҕэли утарыы</i>

баланс	<i>балаанса</i>
банковский капитал	<i>баан ханытаала</i>
бедность	<i>дьадайыы</i>
беднота	<i>дьадаңы аймах</i>
безработица	<i>үлэтэ суох буолуу</i>
безработный	<i>үлэтэ суох киһи</i>
бизнес	<i>биисинэс</i>
бизнесмен	<i>биисинэстээх</i>
биржа	<i>биирсэ</i>
благо	<i>уйгу; илгэ; үтүө; уйгу-быйаң</i>
благородный поступок	<i>үтүө быһыы</i>

богатство	<i>баай-дуол</i>
богослужение	<i>таңара сизэрэ-туома</i>
брак	<i>эр-ойох буолуу</i>
брачный контракт	<i>эр-ойох буолуу хантыраага</i>
брокер	<i>буруокар</i>
бумажные деньги	<i>кумаагы харчы</i>
бытовой	<i>дьиэ эргиннээги</i>
бытовая деятельность	<i>дьиэ эргиннээги дьарык</i>
бытовые отношения	<i>дьиэ эргиннээги сыһыан</i>
бюджет	<i>бүддьүөт</i>
бюджет времени	<i>бириэмэ бүддьүөтэ</i>
бюллетень	<i>бүлүтүөн</i>
бюрократия	<i>бүрүкүрээтийэ</i>

В

вакансия	<i>иллэң миэстэ; бакаансыя</i>
валовой национальный продукт	<i>дойду баалабай бородууксуйата</i>
верование	<i>итэҕэл</i>

верховенство права в обществе	<i>сокуону өрө тутуу</i>
ветеран	<i>бэтэрээн</i>
виды искусства	<i>урамный көрүңнэрэ</i>
владение	<i>баһылааһын, бас билии</i>
власть	<i>былаас</i>
влияние	<i>сабыдыал</i>
внедрение	<i>олоххо киллэриш</i>
внешняя политика государства	<i>судаарыстыба тас бэлиитикэтэ</i>
внешняя торговля	<i>тас эргиэн</i>
внутренний валовой продукт	<i>ис баалабай бородууксуйа</i>
внутренняя политика государства	<i>судаарыстыба ис бэлиитикэтэ</i>
вознаграждение	<i>манһа; соболоң</i>
возрождение	<i>барғарыы</i>
вопросник	<i>ыйытынньык</i>
воспроизводства населения	<i>нэһилиэнньэ ахсаанын чөлүгэр түһэриш</i>
восстановление	<i>чөлүгэр түһэриш</i>

вредные привычки	<i>буортулаах дьаллык</i>
всеобщее среднее образование	<i>бүттүүн орто үөрэхтээһин</i>
выездная комиссия	<i>көһө сылдыар хамыыһыйа</i>
вынужденная безработица	<i>күһэллэн үлэтэ суох буолуу</i>
выписка	<i>быһа тардан суруйуу</i>
выравнивание цен	<i>сыананы тэңнээһин</i>
высшее образование	<i>үрдүк үөрэх</i>
высшие ценности человечества	<i>киһи-аймах үрдүкү сыаннаһа</i>

Г

герб	<i>гиэрдэ, дьаралык</i>
глава администрации	<i>дьаһалта баһылыга</i>
гласность	<i>аһаҕастык этии</i>
глобальные вопросы человечества	<i>киһи-аймах глобальнай боппуруостара</i>
голосование	<i>куластааһын</i>
Государственная Дума	<i>Судаарыстыбаннай Дуума</i>

государственная поддержка семьи	<i>судаарыстыба дьиз-кэргэни өйөөһүнэ</i>
государственная символика	<i>судаарыстыба мэңэ бэлиэлэрэ</i>
государственная служба	<i>судаарыстыбаннай сулууспа</i>
государственный аппарат	<i>судаарыстыбаннай аппарат</i>
государственный бюджет	<i>судаарыстыба бүддьүөтэ</i>
государственный деятель	<i>судаарыстыбаннай дийэтэл</i>
государственный долг	<i>судаарыстыба иһэ</i>
государственный заказ	<i>судаарыстыба сакааһа</i>
государственный советник	<i>судаарыстыбаннай сүбэһит</i>
государственный строй	<i>судаарыстыба тутула</i>
государство	<i>судаарыстыба</i>
гражданин	<i>дойдулаах; гражданин</i>
гражданское общество	<i>гражданскай уопсастыба</i>
гражданство	<i>дойдулаах буолуу; гражданство</i>

Д

дарение	бэлэхтээһин
движение солдатских матерей	саллааттар ийэлэрин хамсааһына
двуличие	икки сирэй буолуу
двухпартийная система	икки баартыйалаах тиих
дееспособность	дьайар дьоһур
дезориентация	муннарыы
демагог	куолуһут
демографическая политика	демографическай бэлиитикэ
демократические ценности	дэмэкирээтийэ сыаннаһа
демократический режим	дэмэкирээтийэлээх эрэсиим
демократическое общество	дэмэкирээтийэлээх уопсастыба
деньги	харчы
детский труд	оҕону үлэлэтии
дефицит	кырымчыга; дэписсиит
дефицит бюджета	бүддьүөт кырымчыга
децентрализация власти	былаас киинин өһүллүүтэ

диктаторский режим	күһэлэн эрэсиим
диктатура	күһэлэн былаас; диктатура
диктатура одной партии	биир баартыя күһэлэнэ; диктатурата
директива	дыһал
дискриминация	быраабы сарбыйыы
добровольная безработица	көнүл өттүнэн үлэтэ суох буолуу
добывающая промышленность	сир баайын хостуур бырамыысыланнас
доверенное лицо	итэһэллээх киһи
доверенность	итэһэл сурук; дэбиэринэс
договор	дуогабар
долг	иэс
должностной регламент	дуоһунаһы сүрүннээһин
домашнее хозяйство	дыэ хаһаайыстыбата
домашняя работа	дыэ үлэтэ
донос	хобулааһын; донуос
дописьменное общество	суруктаныах иннинээҕи уопсастыба
достоинство	дуоспурун

досуг	иллэн кэм
дотация	датаассыйа
доход	барыс; дохуот
духовная культура	духуобунай култуура
духовная сфера	духуобунас эйгэтэ
духовность	духуобунас

Е

Европейский союз	<i>Европа дойдуларын холбоһуга</i>
единый государственный экзамен	<i>биир кэлим эксээмэн</i>
естественная убыль населения	<i>нэһилиэнньэ дьаалытынан көгүрээһинэ</i>
естественный отбор	<i>айылгаттан сүүмэрдэниш</i>

жадность

ицэ

жанры искусства

урамный жанрдара

«желтая пресса»

«арагас бэчээт»

жестокость

кырыктаага

живая природа

тыыннаах айылга

жилищная проблема

олорор дьиз кьһалгата

Ж

завоевание

сэршилээн ылыы

зажиточные

сэниэ дьон

**закон неравномерного
развития**

*тэңэ суох сайдыы
сокуона*

закон спроса

наадыйыы сокуона

законный брак

сокуоннай эр-ойох буолуу

законодательный орган

сокуон таһаарар уорган

З

законодательство	<i>суут-сокуон</i>
закрытое общество	<i>бүөм уопсастыба</i>
занятие	<i>дъарык</i>
заработок	<i>хамнас</i>
заслуга	<i>өңө; үтүө</i>
затратная экономика	<i>хоромньулаах экэниэмикэ</i>
защита интересов потребителей	<i>туһанааччы интэриэһин көмүскээһин</i>
защита прав национальных меньшинств	<i>ағыйах ахсааннаах омук быраабын көмүскэлэ</i>
земство	<i>сиэмистибэ</i>
зрелость	<i>ситии-хотуу</i>
зрелый возраст	<i>сиппит-хоннут саас</i>

И

идол	<i>эмэгэт</i>
идолопоклонство	<i>эмэгэккэ сүгүрүйүү</i>
избирательная кампания	<i>быыбар хампаанньата</i>
избирательная система	<i>быыбар тиһигэ</i>

избирательное право	<i>быыбардыыр быраан</i>
избирательный участок	<i>быыбардыыр учаастак</i>
изготовитель	<i>оңорооччу</i>
издание	<i>бэчээттээн таһаарыы</i>
изображение	<i>ойуу; дьүһүн</i>
изобразительное искусство	<i>ойуулуур-дьүһүннүүр урамныы</i>
изобретатель	<i>саңаны айааччы</i>
иммиграция	<i>тастан көһөн киирии</i>
империя	<i>импиэрийэ</i>
импорт	<i>тастан киллэрии</i>
имущественные отношения	<i>баайга-малга сыһыаннаһыы</i>
инакомыслие	<i>атыннык санааһын</i>
индивид	<i>тустаах</i>
индивидуализм	<i>тус бэйэни өрө тутуу</i>
индивидуальность	<i>тус бэйэ уратыта</i>
инновация	<i>саңаны киллэрии; инновация</i>
инфляция	<i>харчы сыаната түһүүтэ</i>

информационное общество	<i>иһитиннэрий-биллэрий уопсастыбата</i>
информация	<i>иһитиннэрий-биллэрий</i>
иск	<i>ирдэбил</i>
искусство	<i>урамный; ускуустуба</i>
искусствоведение	<i>урамный үөрэгэ</i>
исповедь	<i>аньыыны этиини</i>
исполнительная власть	<i>ситэриилээх былаас</i>
испытательный срок	<i>тургутар болдьох</i>
исследование	<i>чинчийи</i>
истина	<i>дьиң кырдьык</i>

К

казнокрадство	<i>хааһынаттан уоруу</i>
капитал	<i>хапытаал</i>
капиталистическое общество	<i>хапыталыыстыы уопсастыба</i>
квалификация	<i>идэтийи таһыма</i>
квалифицированные кадры	<i>идэтийбит үлэһиттэр</i>

клан	<i>кылаан</i>
колонизаторская политика	<i>холуонньалыыр бэлиитикэ</i>
коммерсант	<i>кэмэрсээн</i>
коммунистическая идеология	<i>хомуньюуһум идеологията</i>
компенсация	<i>толуйуу</i>
компромисс	<i>тыл тылга киирсии</i>
конкурент	<i>куотуһааччы</i>
конкурентоспособность	<i>куотуһар кыага</i>
конкуренция	<i>куотуһуу</i>
конкурсный отбор	<i>куонкуруһунан сүүмэрдээһин</i>
консерваторская политика	<i>уруккуну тутуһар бэлиитикэ</i>
консолидация общества	<i>уопсастыба сомоғолоһуута</i>
конституционное право	<i>төрүт сокуоңца олоғурар быраап</i>
конституционные обязанности	<i>төрүт сокуонунан көрүл- лэр эбээһинэстэр</i>
конституционный строй	<i>төрүт сокуоңца олоғурар тутул</i>

конституционный суд	<i>төрүт сокуон суута</i>
Конституция	<i>Төрүт сокуон; Конституция</i>
контракт	<i>хантыраак</i>
конференция	<i>кэмпириэнсийэ</i>
конфликт	<i>ширсээн; харсыһыы</i>
конфликтная ситуация	<i>ширсээннээх түгэн</i>
конфронтация	<i>күөнтэһии</i>
концепция	<i>көрүк</i>
концепция устойчивого развития	<i>туруктаах сайдыы көрүгэ</i>
кооперативная собственность	<i>кэпэрэтиип бас билиитэ</i>
координатор	<i>сүрүннээччи</i>
коренной житель	<i>төрүт олохтоох</i>
корпорация	<i>харпараассыйа</i>
коррупция	<i>хоруупсуйа</i>
косвенный налог	<i>ойоҕос нолуок</i>
кредит	<i>иэс биэрии</i>
крестьянское хозяйство	<i>бааһынай хаһаайыстыба</i>

крестьянство	<i>бааһынай аймах</i>
крещение	<i>сүрэхтээһин; сүрэхтэһии</i>
крупный бизнес	<i>бөдөң биисинэс</i>
культура	<i>култуура</i>
культура питания	<i>аһылык култуурата</i>
культурная сфера	<i>култуура эйгэтэ</i>
культурное наследие	<i>культурнай нэһилиэстибэ</i>
культурное наследство	<i>культурнай нэһилиэстибэ</i>
культурные нормы	<i>култуура нуормата</i>
культурные ценности	<i>культурнай сыаннас</i>
культурный прогресс	<i>култуура инники сайдыыта</i>
культурный уровень общества	<i>уопсастыба култууратын таһыма</i>
культурный центр	<i>култуура киинэ</i>
купля-продажа	<i>атыы-эргиэн</i>

Л

левые партии	<i>хаңас баартыйалар</i>
легальный	<i>сокуонунан көңүллэммит</i>
легитимная власть	<i>сокуоңца ологурар былаас</i>
легитимность	<i>сокуоңца ологурар</i>
легитимный	<i>сокуоннай; сокуоңца ологурбут</i>
либерализация цен	<i>сыана көңүл барыыта</i>
ликвидация	<i>суох оңоруу; эһии</i>
ликвидация частной собственности	<i>кэтэх бас билини эһии</i>
личная собственность	<i>бэйэ бас билиитэ</i>
личное подсобное хозяйство	<i>бэйэ көмө хаһаайыстыбата</i>
личное хозяйство	<i>кэтэх хаһаайыстыба</i>
личность	<i>тус бэйэ</i>
личный статус	<i>тус анал туруга</i>

малочисленные народы	<i>агыйах ахсааннаах норуот</i>
малый бизнес	<i>дьогуc биисинэс</i>
массовая культура	<i>маассабай култуура</i>
материальная культура	<i>материальной култуура</i>
межгосударственное сотрудничество	<i>судаарыстыбалар бииргэ үлэлээһиннэрэ</i>
международная открытая экономика	<i>аан дойдутаагы аһагас экэниэмикэ</i>
международное право	<i>аан дойдутаагы суут-сокуон</i>
международный	<i>дойдулар икки ардыларынаагы; аан дойдутаагы</i>
Международный союз охраны природы	<i>Айылга харыстабылын аан дойдутаагы холбоһуга</i>
межличностные конфликты	<i>бэйэ икки ардыгар ширсээн</i>
межличностные отношения	<i>бэйэ икки ардыгар сыһыан</i>
межнациональная напряженность	<i>омуктар сыһыаннарыгар тыңааһын</i>

M

межнациональные конфликты	<i>олуктар иирсээннэрэ</i>
межпартийный	<i>баартыйалар икки ардыларынаагьы</i>
межэтническое сотрудничество	<i>олуктар бииргэ үлэлээхиннэрэ</i>
месть	<i>иэстэхи</i>
местная власть	<i>олохтоох былаас</i>
местное самоуправление	<i>олохтоох бэйэни салайыны</i>
местные законодательные органы	<i>сокуон таһаарар олохтоох урган</i>
местные органы власти	<i>былаас олохтоох уоргана</i>
метод	<i>ньыма; миеэтэ</i>
миграция населения	<i>нэһилиэнньэ көһүүтэ</i>
милитаристские круги	<i>сэриитимсийэр эргимтэлэр</i>
милосердие	<i>аһымал</i>
минимум оплаты труда	<i>үлэ төлөбүрүн алын кээмэйэ</i>
мировая война	<i>аан дойду сэриитэ</i>

мировая система	<i>аан дойду тиигэ</i>
мировая экономика	<i>аан дойду экэниэмикэтэ</i>
мировое сообщество	<i>аан дойдутаагы холбохук</i>
мировой судья	<i>мировой судьуйа</i>
мировые религии	<i>аан дойду билинэр итэгэллэрэ</i>
миролюбивая политика	<i>эйгэ дьулуһар бэлиитикэ</i>
миф	<i>үһүйээн</i>
многонациональное государство	<i>элбэх омуктаах судаарыстыба</i>
многонациональный	<i>элбэх омуктаах</i>
многонациональный народ	<i>элбэх омуктаах норуот</i>
многопартийная система	<i>элбэх баартыйалаах тиһик</i>
многопартийность	<i>элбэх баартыйаланыы</i>
многопоколенная семья	<i>үгүс удьуордаах ыал</i>
модернизация	<i>тупсаран саңатытыы</i>

модернизация образования	<i>үөрэхтээhini тунсаран саңатымы</i>
модернизация общества	<i>уопсастыбаны тунсаран саңатымы</i>
молитва	<i>мэлиштэ</i>
молодежная культура	<i>ыччат култуурата</i>
молодежь	<i>ыччат</i>
монархия	<i>муңур былаас</i>
монопольное государство	<i>биир омуктаах судаарыстыба</i>
мораль	<i>сиэр</i>
моральные нормы	<i>сиэр нуормата</i>

Н

наблюдатель	<i>кэтээн көрөөччү</i>
наем	<i>наймылаһы</i>
наемный работник	<i>наймыламмыт үлэһит</i>
наемный труд	<i>наймы үлэтэ</i>
налог	<i>түһээн; нолуок</i>
налоговая полиция	<i>нолуок полицията</i>

налоговая служба	<i>нолуок сулууспата</i>
налогообложение	<i>нолуок түһэриш; нолуоктааһын</i>
направление	<i>туһаайыы; хайысха</i>
напряженность	<i>тыңааһын</i>
народная культура	<i>норуот култуурата</i>
народность	<i>омук</i>
население	<i>нэһилиэнньэ</i>
насилие	<i>күүһүлээһин</i>
наследие	<i>нэһилиэстибэ</i>
наследник	<i>нэһилиэнньик</i>
наследство	<i>нэһилиэстибэ</i>
наука	<i>наука; билим</i>
науковедение	<i>наука туһунан үөрэх</i>
научно-технический прогресс	<i>наука уонна техника инники сайдыыта</i>
национализм	<i>омугумсуйуу</i>
национальное меньшинство	<i>агыйах ахсааннаах омук</i>
национальное равноправие	<i>омуктар тэң бырааптаныыллара</i>

национальные отношения	<i>омуктар сыһыаннаһыылары</i>
национальные традиции	<i>омук үгэһэ</i>
национальный доход на душу населения	<i>нэһилиэннэ дууһага тиксэр национальной дохуота</i>
негосударственные объединения	<i>судаарыстыбаттан тутулуга суох холбоһуктар</i>
недвижимость	<i>хамсаабат баай-дуол</i>
неимущие слои общества	<i>уопсастыба кыаммат араңата</i>
неполная семья	<i>аңаардам ыал</i>
непрерывное образование	<i>тохтоло суох үөрэхтээһин</i>
непримиримые противоречия	<i>эйэлэспэт утарсыылар</i>
непроизводительный труд	<i>таһаарыыта суох үлэ</i>
неравенство	<i>тэңэ суох буолуу</i>
неравномерное распределение богатства	<i>баайы-дуолу тэңэ суох үллэри</i>
несовершеннолетний	<i>сааһын ситэ илик</i>

нетрудоспособное население	<i>улэни кыайбат нэһилиэнньэ</i>
неформальные молодежные объединения	<i>ыччат бигэргэммэтэх түмсүүтэ</i>
нищета	<i>быстар дьадайыы</i>
нищий	<i>быстар дьадаңы</i>
новатор	<i>саңаны киллэрээччи</i>
норма	<i>нуорма; кэриң</i>
норматив	<i>нуорма</i>
нравственная культура	<i>сиэр-майгы култуурата</i>
нравственные ценности	<i>сиэр-майгы сыаннаһа</i>

обвинительный приговор	<i>буруйдуур бириигэбэр</i>
обмен	<i>атастаһыы</i>
обнищание народных масс	<i>норуот маассата быста дьадайыыта</i>
обогащение	<i>байыы; байытыы</i>
обрабатывающая промышленность	<i>таңастыыр бырамыысыланнас</i>

обработка общественного мнения	<i>уопсастыба санаатын ырытыы</i>
образ жизни	<i>олох майгыта</i>
образование	<i>үөрэҕирии; үөрэх; үөрэхтээһин</i>
образование	<i>тэриллии</i>
обряд	<i>туом; сизэр-туом</i>
общение	<i>бодоруһуу</i>
общественное движение	<i>общественнай хамсааһын</i>
общественное мнение	<i>уопсастыба санаата</i>
общественное производство	<i>уопсастыба оңорон таһаарыыта</i>
общественное познание	<i>уопсастыба өйөө-санаата</i>
общество	<i>уопсастыба</i>
общечеловеческие ценности	<i>киһи-аймах сыаннаһа</i>
община	<i>түөлбэн</i>
обычай	<i>үгэс; абыычай</i>
обычное право	<i>үгэс буолбут сокуон, быраап</i>
обязанность	<i>эбээһинэс</i>

огородничество	<i>огуруот аһын үүннэриш</i>
однопартийная система	<i>бишр баартыйалаах тиһик</i>
окультуривание	<i>култуурага сьһыарыы</i>
оппозиционная партия	<i>утараан баартыйата</i>
оппозиция	<i>утараан</i>
оправдательный приговор	<i>быыһыыр бириигэбэр</i>
оптимизация	<i>табыгастаах оңоруу</i>
оптовая торговля	<i>кууһунан эргиэн</i>
орган самоуправления	<i>бэйэни салайыныы уоргана</i>
организованная преступность	<i>тэрээһиннээх буруйу оңоруу</i>
орудие труда	<i>үлэ тэрилэ</i>
основание	<i>олох-тирэх</i>
осуществление государственной политики	<i>судаарыстыба бэлиитикэтин олоххо киллэриш</i>
ответ	<i>хоруй; эппиэт</i>
ответственность	<i>эппиэтинэс</i>
Отечество	<i>Ага дойду</i>

открытое общество	<i>аһагас уонсаастыба</i>
отрасль	<i>салаа</i>
охрана окружающей среды	<i>тулалыыр эйгэни харыстааһын</i>
охрана собственности	<i>бас билиини көмүскээһин</i>

Ш

партийная система	<i>баартыйа тиһигэ</i>
партийный блок	<i>баартыйалар булуоктара</i>
партийный устав	<i>баартыйа устааба</i>
партнер	<i>кыттыгас</i>
пассивное избирательное право	<i>быыбарданар быраап</i>
пенсионер	<i>биэнсийэлээх</i>
первооткрыватель	<i>суол тэлээччи</i>
переворот	<i>төрдүттэн уларытыы; өрө туруу</i>
переговоры	<i>кэпсэтиһии</i>
переселенец	<i>көһөөччү</i>
перестройка	<i>уларыта тутуу</i>

периферия	<i>кытыы сир</i>
план	<i>барыл; торум; былаан</i>
платное образование	<i>төлөбүрдээх үөрэх</i>
племя	<i>биис ууһа</i>
поборник	<i>туруулаһааччы</i>
повременная оплата	<i>үлэ чааһынан төлөбүрэ</i>
повременная работа	<i>чааһынан үлэ</i>
подоходный налог	<i>дохуоттан нолуок</i>
познание	<i>олоғу билии</i>
политика невмешательства	<i>орооһумуу бэлиитикэтэ</i>
политическая конфронтация	<i>бэлиитикэҕэ күөнтэһии</i>
политическая символика	<i>бэлиитикэ сиимбэллэрэ</i>
политическая стабильность	<i>бэлиитикэҕэ туруктаах буолуу</i>
политическая сфера	<i>бэлиитикэ эйгэтэ</i>
политическая фракция	<i>бэлиитикэнэн фракция</i>
политический конфликт	<i>бэлиитикэнэн иирсээн</i>
политический протест	<i>бэлиитикэли и бырачыас</i>

политическое сознание	<i>бэлитиичэскэй өй-санаа</i>
посредник	<i>тиксиһиннэрээччи</i>
постоянный комитет	<i>сис кэмितिэт</i>
потенциал	<i>ис кыах</i>
потерпевший	<i>эмсэгэлэнээччи</i>
потомственный	<i>удьуор</i>
потребитель	<i>туһанааччы; туттааччы</i>
потребление	<i>туһаныы; туттуу</i>
потребность	<i>наадыйыы</i>
пошлина	<i>түһээн</i>
право	<i>быраап-сокуон</i>
право на жизнь	<i>олох олорорго быраап</i>
право на образование	<i>үөрэнэр быраап</i>
право на труд	<i>үлэлиир быраап</i>
право потребителей	<i>туһанааччы бырааба</i>
право собственности	<i>бас билии бырааба</i>
правовая культура	<i>сокуону туһаныы култуурата</i>
правовое государство	<i>сокуоңца ологулар судаарыстыба</i>

правовое равенство	<i>сокуон иннигэр тэң буолуу</i>
правовое регулирование	<i>сокуон харагынан салайтарыы</i>
правовой статус человека	<i>киһи быраабынан анал туруга</i>
правовые законы	<i>быраабынан салайтарар сокуоннар</i>
правовые знания	<i>сокуону билии</i>
правовые нормы	<i>сокуон нуормата</i>
правовые отношения	<i>сокуонунан сыһыаннаһыы</i>
правозащитник	<i>киһи быраабын көмүскээччи</i>
правонарушение	<i>сокуону кэһи</i>
правоохранительные органы	<i>сокуону араңаччылыыр урган</i>
правосудие	<i>суут-сокуон</i>
правые партии	<i>уңа баартыйалар</i>
правящая партия	<i>баһылыыр баартыйа; салайар баартыйа</i>
предвыборная агитация	<i>быыбар иннинээги ағытаассыйа</i>
предисловие	<i>аан тыл</i>

предотвращение конфликтных ситуаций	<i>ширсээннээх түгээнэри эрдэттэн туоратыы</i>
предприниматель	<i>урбаанньыт</i>
предпринимательство	<i>урбаан</i>
предприятие	<i>үлэ тэрилтэтэ</i>
презентация	<i>сүрэхтэнии</i>
Президент Российской Федераци	<i>Россия Федерациятын Президенэ</i>
Президент Республики Саха (Якутия)	<i>Саха Өрөспүүбүлүкэтин Президенэ; Ил Дархан</i>
преследование	<i>сойуолааһын</i>
пресса	<i>бэчээт</i>
преступление	<i>буруйу оңоруу</i>
принцип	<i>тосхол; бириинсип</i>
принцип большинства	<i>элбэх өттө баһыйар тосхол</i>
принцип разделения властей	<i>былааһы үллэстии бириинсибэ</i>
приоритет образования	<i>үөрэҕи өрө тутуу</i>
природа	<i>айылга</i>
природные ресурсы	<i>айылга өрөсүүрсэтэ, саппааһа</i>

прогресс	<i>инники сайдыы</i>
прогрессивный налог	<i>үрдүү турар нолуок</i>
прожиточный минимум	<i>айах иштэр алын кээмэй</i>
производитель	<i>оңорон таһаарааччы</i>
производительные силы общества	<i>уопсастыба оңорон таһаарар күүстэрэ</i>
производственные возможности	<i>оңорон таһаарыы кыага</i>
производственный труд	<i>оңорон таһаарар үлэ</i>
проступок	<i>сыыһа быһыыланыы</i>
профориентация	<i>идэҕэ туһаайыы</i>
профтехобразование	<i>идэлээх үөрэхтээһин</i>
процент	<i>бырыһыан</i>
процесс	<i>хаамыы</i>
психология	<i>уйулҕа үөрэҕэ; психология</i>
публичное выступление	<i>аһаҕас тыл этии</i>

Р

рабовладельческое общество	<i>кулуттааһыннаах уопсастыба</i>
работник	<i>үлэһит</i>
работодатель	<i>үлэгэ ылааччы</i>
рабство	<i>кулуттааһын</i>
равенство граждан перед законом	<i>гражданнар (дойдулаахтар) сокуон иннигэр тэң буолуулар</i>
равенство прав и свобод человека	<i>киһи быраап уонна көнүл өттүнэн тэң буолуута</i>
равноправное партнерство	<i>тэң бырааптаах кыттыһы</i>
развод	<i>арахсыы</i>
разделение государственной власти	<i>судаарыстыба былааһын тыырыы</i>
размер дохода	<i>дохуот кээмэйэ</i>
разработка	<i>ырытан оңоруу</i>
расовая дискриминация	<i>арааса быраабын сарбыйыы</i>
распределение	<i>анаан үллэри; тыырыы</i>
расход	<i>ороскуот; ноchoот</i>

рациональное питание	<i>табыгастаах аһылык</i>
регресс	<i>кэхтии</i>
режим	<i>тутул; эрэсиим</i>
религия	<i>итэгэл</i>
рентабельность	<i>барыстаага</i>
репутация	<i>аат-суол</i>
республика	<i>өрөспүүбүлүкэ</i>
ресурсы	<i>өрөсүүрсэ; саптаас</i>
рецензия	<i>сыанабыл</i>
рецидивист	<i>хос буруйдаах</i>
ритуал	<i>сиэр-туом</i>
Родина	<i>Ийэ дойду</i>
родной язык	<i>төрөөбүт тыл</i>
родословное	<i>төрүччү</i>
родство этносов	<i>омуктар уруулуулара</i>
родство языков	<i>тыллар уруулуулара</i>
роскошь	<i>баай-талым</i>
рост населения	<i>нэһилиэнньэ ахсаанын элбээһинэ</i>

ручной труд	<i>илии үлэтэ</i>
руководство	<i>салалта</i>
рынок ценных бумаг	<i>сыаналаах кумаагы ырыынага</i>

С

самобытная культура	<i>ураты майгыннаах култуура</i>
самообразование	<i>бэйэ үөрэниитэ</i>
сбалансированный бюджет	<i>балаансаламмыт бүддьүөт</i>
сбережения	<i>уурунуу харчы</i>
сверхурочная работа	<i>үлэ чааһын таһынан үлэ</i>
свидетель	<i>туоһу</i>
свобода личности	<i>тус бэйэ көңүлэ</i>
свобода предпринимательства	<i>урбаан көңүлэ</i>
свобода совести	<i>итэҕэлгэ көңүл</i>
свободное развитие общества	<i>уопсастыба көңүл өттүнэн сайдыыта</i>
сделка	<i>кэпсэтиһии; илии охсуһуу</i>

сдельная оплата	<i>оңорон таһаарынын хамнас</i>
секретарь	<i>сэкирэтээр</i>
семейная тайна	<i>дьиз кэргэн кистэлэнэ</i>
семейные отношения	<i>дьиз кэргэннээги сыһыан</i>
семейный бюджет	<i>дьиз кэргэн бүддьүөтэ</i>
семейный доход	<i>дьиз кэргэн дохуота</i>
семейный конфликт	<i>дьиз кэргэн ширсээнэ</i>
семья	<i>дьиз кэргэн; ыал</i>
символ	<i>сшимбэл; мэңэ бэлиэ</i>
симптом	<i>сибики</i>
симулянт	<i>кубулунааччы</i>
система образования	<i>үөрэхтээһин тиһигэ</i>
следователь	<i>силиэдэбэтэл</i>
слои общества	<i>уопсастыба араңалара</i>
собственник	<i>бас билээччи</i>
собственность	<i>бас билии</i>
собственный капитал	<i>бэйэ бас билэр хапытаала</i>
совет	<i>сүбэ; сэбиэт</i>

совет ветеранов	<i>бэтэрээннэр сэбиэттэрэ</i>
Совет Федерации	<i>Федерация Сэбиэтэ</i>
совещание	<i>сүбэ мунных</i>
современник	<i>үөлээннээх</i>
современный мир	<i>аныгы аан дойду</i>
сокращение	<i>сарбийыы</i>
сокращение расходов	<i>ороскуоту сарбийыы</i>
солидарность	<i>бишр санааланыы; соголоһуу</i>
соотношение рождаемости и смертности	<i>төрөөһүн уонна өлүү хабааннаһыыта</i>
соперничество	<i>аат суол былдьаһыы; күрэтэһии</i>
соревнование	<i>куоталаһыы</i>
сословие	<i>араңа; бөлөх</i>
состяжание	<i>күрэхтэһии; илин былдьаһыы</i>
сотрудничество	<i>бишргэ үлэлээһин</i>
социализация личности	<i>киһи уопастыба олоһор үөрэниитэ</i>
социальная дифференциация	<i>олох-дьаһах өттүнэн уратылаһыы</i>

социальная адаптация	<i>олоохо-дьяаһахха үөрүүэх</i>
социальная группа	<i>социальной бөлөх</i>
социальная несправедливость	<i>олох-дьяаһах өттүнэн баттыгас</i>
социальная программа	<i>социальной бырагыраама</i>
социальная сирота	<i>төрөппүттээх тулаайах</i>
социальная структура	<i>олох-дьяаһах ис тутула</i>
социальная структура общества	<i>уопсастыба олох-дьяаһах өттүнэн тутула</i>
социальная сфера	<i>олох-дьяаһах эйгэтэ</i>
социальное неравенство	<i>олох-дьяаһах өттүнэн тэңэ суох буолуу</i>
социальное расслоение	<i>олох-дьяаһах өттүнэн араңаланыы</i>
социальные блага	<i>олох-дьяаһах уйгута</i>
социальные отношения	<i>социальной сыһыаннаһыы</i>
социальное расслоение общества	<i>уопсастыба олох-дьяаһах өттүнэн араңаларга араһсыыта</i>
социальные ценности	<i>олох-дьяаһах сыаннастара</i>
социальный прогресс	<i>олох-дьяаһах инники сайдыыта</i>

социальный состав населения	<i>нэһилиэнньэ социальнай састааба</i>
социологизация	<i>уопсастыба олоһор үөрэни</i>
союз независимых государств	<i>тутулуга суох судаарыстыбалар холбоһуктара</i>
союз	<i>холбоһук</i>
специализация труда	<i>үлэгэ идэтийи</i>
сплоченность	<i>сомоғолоһуу</i>
сплоченность народов	<i>норуоттар сомоғолоһуулар</i>
способ производства	<i>оңорон таһаарыы ньымата</i>
справочник	<i>ыйынньык</i>
спрос	<i>наадыйы</i>
спутник	<i>аргыс</i>
средний класс	<i>орто кылаас</i>
средний предприниматель	<i>орто урбаанньыт</i>
средний производитель	<i>орто оңорон таһаарааччы</i>
средний слой	<i>орто араңа</i>

средняя продолжительность жизни	<i>олох орто уһуна</i>
средства массовой информации	<i>маассабай биллэрик сириэстибэтэ</i>
средства накопления	<i>ун-харчы мунньунуу ньымата</i>
стабилизация	<i>туруктаныы; туруктаах оңоруу</i>
стабильность	<i>туруктаах буолуу</i>
статус	<i>анал турук</i>
стоимость денег	<i>харчы турар сыаната</i>
сторона	<i>өрүт</i>
страна	<i>дойду</i>
страны запада	<i>аргаа дойдулар</i>
стратегическая политика	<i>стратегическай бэлиитикэ</i>
стратификация	<i>араңаланыы</i>
страхование	<i>страховкалааһын</i>
строй	<i>тутул</i>
структура	<i>тутул; ис тутула</i>
судебная власть	<i>суут былааһа</i>

Т

тайна	<i>кистэлэң</i>
таможенная служба	<i>таможня сулуусата</i>
творческая активность	<i>айар-тутар көх</i>
текущая политика	<i>күннээги бэлиитикэ</i>
тенденция	<i>хабааттыы; хабаан</i>
теневоу	<i>күлүк</i>
теория модернизации	<i>тупсаран саңатытыы түөрүйэтэ</i>
терпимость	<i>тулуурдаах буолуу</i>
территориальная община	<i>сиринэн-уотунан түөлбэн</i>
территориальное сообщество	<i>сиринэн-уотунан холбоһук</i>
терроризм	<i>төрүүрдээһин</i>
технический прогресс	<i>техника инники сайдыыта</i>
технология	<i>оноруу ньымата</i>
течение	<i>сүүрэн</i>
товар	<i>табаар</i>
товарищество	<i>табаарыстыба</i>

толерантность	<i>тулууурдаах буолуу; толерантность</i>
толкование	<i>тойоннооһун; быһаарыы</i>
толпа	<i>халҕаһа дьон</i>
торги	<i>күрэх атыы</i>
торговля	<i>эргиэн</i>
торговый капитал	<i>эргиэн хапытаала</i>
торговый капитализм	<i>атыы-эргиэн хапыталыысымата</i>
тоталитарное государство	<i>бүрүүкүүр судаарыстыба</i>
тоталитарный	<i>бүрүүкүүр; бүк баттыыр</i>
тоталитарный режим	<i>бүрүүкүүр эрэшим</i>
тотем	<i>кыыл-сүөл таңара</i>
тотемизм	<i>кыыл-сүөл таңаралаах буолуу</i>
традиционная культура	<i>үгэскэ ологурбут култуура</i>
традиционные ценности	<i>үгэс буолбут сыаннас</i>
традиция	<i>үгэс</i>

транснациональный	<i>аан дойдутаагзы</i>
третий мир	<i>үһүс дойдулар</i>
триумф	<i>өрөгөй</i>
трудовое право	<i>үлэ сокуона</i>
трудовой договор	<i>үлэ дуогабара</i>
трудодень	<i>көлөһүн күнэ; үлэ күнэ</i>
трудообеспечение	<i>үлэнэн хааччыйыы</i>
трудоспособное население	<i>үлэлиир кыахтаах нэһилиэнньэ</i>
трудоспособный возраст	<i>үлэни кыайар саас</i>
трудоустройство	<i>үлэнэн хааччыйыы; үлэ булан биэрии</i>

У

увольнение	<i>босхолоһун; үлэттэн ууратыы</i>
уголовная ответственность	<i>холубунай эппиэтинэс</i>
уголовное право	<i>холубунай сокуон</i>
удовлетворение потребности управление	<i>наадыйыыны хааччыйыы салалта; салайыы</i>

управленческий аппарат	<i>салайар аппарата</i>
уравнительный принцип распределения материальных благ	<i>баайы-малы тэңник үлэрийи тосхоло</i>
урегулирование конфликтов	<i>ширсээни намыратыы</i>
уровень	<i>таһым</i>
уровень бедности	<i>дьадайыы таһыма</i>
уровень безработицы	<i>үлэтэ суох буолуу таһыма</i>
уровень благосостояния	<i>олох уйгутун таһыма</i>
уровень жизни	<i>олох таһыма</i>
уровень рождаемости	<i>оҕо төрөөһүнүн таһыма</i>
уровень экономического развития	<i>эжэниэмикэ сайдыытын таһыма</i>
услуги	<i>өңө</i>
учебное заведение	<i>үөрэх тэрилтэтэ; үөрэх кыһата</i>
ущерб	<i>хоромньу</i>

Ф

Федеральная антимонопольная служба	<i>Монопоулуйаны утары федеральной сулуусна</i>
Федеральное Собрание	<i>Федеральной Мунньах</i>
физическая работа	<i>күүс үлэтэ</i>
финансовые ресурсы	<i>үн өрөсүүрсэтэ</i>
финансовый рынок	<i>үн ырыынага</i>
финиш	<i>биэтэк</i>
формы общения	<i>бодоруһуу көрүңэ</i>
формы собственности	<i>бас билии көрүңэ</i>
формы управления	<i>салалта көрүңэ</i>
функции государства	<i>судаарыстыба анала</i>
функции искусства	<i>урамньы анала</i>
функция	<i>анал</i>

Х

христианство	<i>христианскай итэгэл</i>
хулиганство	<i>күлүгээннээһин</i>

целина	<i>кырыс сир</i>
ценности быта	<i>олох-дъаһах сыаннаһа</i>
ценностная ориентация	<i>сыаннаска сыһыан</i>
ценность	<i>сыаннас</i>
централизация	<i>кииннээһин</i>
централизованное государство	<i>кииннэммит судаарыстыба</i>
централизованное планирование	<i>кииннэммит былааннааһын</i>
церемония	<i>сиэр-силик</i>
церемония бракосочетания	<i>эр-ойох буолуу сиэрэ- силигэ</i>
церковь	<i>таңара дьийэтэ</i>
цивилизация	<i>муңутуур сайдыы</i>
цикл	<i>эргиир; сыыкыл</i>
циклическая безработица	<i>кэминэн үлэтэ суох буолуу</i>

Ч

частная собственность	<i>чааһынай бас билии</i>
чек	<i>чиэк</i>
человеколюбие	<i>киһилии сыһыан</i>
человеческое общество	<i>киһи-аймах уопсастыбата</i>
честь	<i>чиэс</i>
четвертая власть	<i>төрдүс былаас</i>
чин	<i>чыын</i>

Э

эквивалент	<i>солбук</i>
экологическая катастрофа	<i>айылга алдьархайа</i>
экологическое движение	<i>экологическай хамсааһын</i>
экономика	<i>экэниэмикэ</i>
экономическая основа	<i>экономическай төрүт</i>
экономическая стабилизация	<i>экэниэмикэ туруктаньыта</i>
экономическая стабильность	<i>экэниэмикэ туруктаах буолуута</i>

экономическая сфера	<i>эжэниэмикэ эйгэтэ</i>
экономическая сфера общества	<i>уопсастыба экономическай эйгэтэ</i>
экономия	<i>кэмчилээһин</i>
экспорт	<i>таска таһаарыы</i>
экспроприация	<i>былдаан ылыы</i>
электорат	<i>электэрээт</i>
элита	<i>сүмэ; элита</i>
элита общества	<i>уопсастыба сүмэтэ</i>
эмиграция	<i>тас дойдуга көһүү</i>
эпидемия	<i>дьяң</i>
эстетика	<i>кэрэ көстүү</i>
этап	<i>кэрдиис кэм; түһүмэх</i>
этикет	<i>сиэр быраабылата</i>
этническая самоидентификация	<i>бэйэни омук быһыытынан билини</i>
этническая идентичность	<i>омугар сөп түбэһиитэ</i>
этническое смешивание	<i>омуктар булкуһуулара</i>
этнообразующие факторы	<i>омугу үөскэтэр кэриңнэр</i>

этнос

омук

этноцентризм

бэйэ омугун өрө тутуу

Ю

юность

эрдэгэс саас

Я

ядро господствующей
партии

*баһылыыр баартыя
киинэ*

УОПСАСТЫБА ҮӨРЭГЭ

аафыныстыба	<i>агентство</i>
аан дойду билинэр итэгэллэрэ	<i>мировые религии</i>
аан дойду сэриитэ	<i>мировая война</i>
аан дойду тигигэ	<i>мировая система</i>
аан дойду экэниэмикэтэ	<i>мировая экономика</i>
аан дойдутаағы	<i>транснациональный</i>
аан дойдутаағы аһаҕас экэниэмикэ	<i>международная открытая экономика</i>
аан дойдутаағы суут- сокуон	<i>международное право</i>
аан дойдутаағы холбоһук	<i>мировое сообщество</i>
аан тыл	<i>предисловие</i>
аантар	<i>автор</i>
аат суол былдыаһыы; күрэтэһии	<i>соперничество</i>
аат-суол	<i>репутация</i>

аахсыйа	<i>акция</i>
аахсыйалаах	<i>акционер</i>
Аҗа дойду	<i>Отечество</i>
аҗыйах ахсааннаах норуот	<i>малочисленные народы</i>
аҗыйах ахсааннаах омук	<i>национальное меньшинство</i>
аҗыйах ахсааннаах омук быраабын көмүскэлэ	<i>защита прав национальных меньшинств</i>
аграрнай бэлиитикэ	<i>аграрная политика</i>
айар-тутар көх	<i>творческая активность</i>
айах ииттэр алын кээмэй	<i>прожиточный минимум</i>
айылҗа	<i>природа</i>
айылҗа алдьархайа	<i>экологическая катастрофа</i>
айылҗа өрөсүүрсэтэ, сапшааһа	<i>природные ресурсы</i>
Айылҗа харыстабылын аан дойдутааҗы холбоһуга	<i>Международный союз охраны природы</i>
айылҗаттан сүүмэрдэни	<i>естественный отбор</i>

анаан үллэри; тыыры	<i>распределение</i>
анал	<i>функция</i>
анал турук	<i>статус</i>
аныгы аан дойду	<i>современный мир</i>
аньыыны этинии	<i>исповедь</i>
анаардам ыал	<i>неполная семья</i>
аптанамыйа	<i>автономия</i>
аптарыгыат	<i>авторитет</i>
арааса быраабын сарбыйы	<i>расовая дискриминация</i>
«араҕас бэчээт»	<i>«желтая пресса»</i>
арана; бөлөх	<i>сословие</i>
араналаны	<i>стратификация</i>
арахсы	<i>развод</i>
аргыс	<i>спутник</i>
арҕаа дойдулар	<i>страны запада</i>
архыып	<i>архив</i>
аһаҕас тыл этии	<i>публичное выступление</i>
аһаҕас уопсастыба	<i>открытое общество</i>

аһаҗастык этии	<i>гласность</i>
аһылык култуурата	<i>культура питания</i>
аһымал	<i>милосердие</i>
атастаһыы	<i>обмен</i>
атылыыта	<i>аналогия</i>
атын; утары	<i>альтернативный</i>
атына; утарыта	<i>альтернатива</i>
атыннык санааһын	<i>инакомыслие</i>
атыы-эргиэн	<i>купля-продажа</i>
атыы-эргиэн хапыталыысымата	<i>торговый капитализм</i>
ахсыыс	<i>акциз</i>

Б

баай-дуол	<i>богатство</i>
баай-талым	<i>роскошь</i>
баайга-малга сыһыаннаһыы	<i>имущественные отношения</i>
баайы-дуолу тэнэ суох үллэри	<i>неравномерное распределение богатства</i>

баайы-малы тэнник үллэри тосхоло	<i>уравнительный принцип распределения материальных благ</i>
баан хапытаала	<i>банковский капитал</i>
баартыйа тиһигэ	<i>партийная система</i>
баартыйа устааба	<i>партийный устав</i>
баартыйалар булуоктара	<i>партийный блок</i>
баартыйалар икки ардыларынааҕы	<i>межпартийный</i>
бааһынай аймах	<i>крестьянство</i>
бааһынай хаһаайыстыба	<i>крестьянское хозяйство</i>
байыы; байытыы	<i>обогащение</i>
балаанса	<i>баланс</i>
балаансаламмыт бүдьдүөт	<i>сбалансированный бюджет</i>
барҕарыы	<i>возрождение</i>
барыл; торум; былаан	<i>план</i>
барыс; дохуот	<i>доход</i>
барыстааҕа	<i>рентабельность</i>
бас билии	<i>собственность</i>

бас билии бырааба	<i>право собственности</i>
бас билии көрүнгэ	<i>формы собственности</i>
бас билини көмүскээнин	<i>охрана собственности</i>
бас билээччи	<i>собственник</i>
баһылааһын	<i>владение</i>
баһылыыр баартыйа киинэ	<i>ядро господствующей партии</i>
баһылыыр баартыйа; салайар баартыйа	<i>правящая партия</i>
биир баартыйа күһэлэнгэ; диктатурага	<i>диктатура одной партии</i>
биир баартыйалаах тиһик	<i>однопартийная система</i>
биир кэлим эксээмэн	<i>единый государственный экзамен</i>
биир омуктаах судаарыстыба	<i>мононациональное государство</i>
биир санааланыы; сомоҕолоһуу	<i>солидарность</i>
бииргэ үлэлээһин	<i>сотрудничество</i>
биирсэ	<i>биржа</i>

биис ууһа	<i>племя</i>
биисинэс	<i>бизнес</i>
биисинэстээх	<i>бизнесмен</i>
бириэмэ бүддьүөтэ	<i>бюджет времени</i>
биэнсийэлээх	<i>пенсионер</i>
биэтэк	<i>финиш</i>
бодоруһуу	<i>общение</i>
бодоруһуу көрүнгэ	<i>формы общения</i>
бөдөн биисинэс	<i>крупный бизнес</i>
буортулаах дьаллык	<i>вредные привычки</i>
буруйдуур бириигэбэр	<i>обвинительный приговор</i>
буруйу оноруу	<i>преступление</i>
буруокар	<i>брокер</i>
бүддьүөт	<i>бюджет</i>
бүддьүөт кырымчыга	<i>дефицит бюджета</i>
бүлүтүөн	<i>бюллетень</i>
бүөм уопсастыба	<i>закрытое общество</i>
бүрүкүрээтийэ	<i>бюрократия</i>

бүрүүкүүр судаарыстыба	<i>тоталитарное государство</i>
бүрүүкүүр эрэсним	<i>тоталитарный режим</i>
бүрүүкүүр; бүк баттыыр	<i>тоталитарный</i>
бүттүүн орто үөрэхтээһин	<i>всеобщее среднее образование</i>
былаас	<i>власть</i>
былаас киинин өһүллүүтэ	<i>децентрализация власти</i>
былаас олохтоох уоргана	<i>местные органы власти</i>
былааһы үллэстии бирийинсибэ	<i>принцип разделения властей</i>
былдыаан ылыы	<i>экспроприация</i>
быраабы сарбыйыы	<i>дискриминация</i>
быраабынан салайтарар сокуоннар	<i>правовые законы</i>
быраап-сокуон	<i>право</i>
бырыһыан	<i>процент</i>
быстар дьаданы	<i>нищий</i>
быстар дьадайыы	<i>нищета</i>
быһа тардан суруйуу	<i>выписка</i>

быыбар иннинээби аҕытаассыйа	<i>предвыборная агитация</i>
быыбар тиһигэ	<i>избирательная система</i>
быыбар хампаанньата	<i>избирательная кампания</i>
быыбарданар быраап	<i>пассивное избирательное право</i>
быыбардыыр быраап	<i>активное избирательное право</i>
быыбардыыр быраап	<i>избирательное право</i>
быыбардыыр учаастак	<i>избирательный участок</i>
быһыыр бириигэбэр	<i>оправдательный приговор</i>
бэйэ бас билиитэ	<i>личная собственность</i>
бэйэ бас билэр хапытаала	<i>собственный капитал</i>
бэйэ икки ардыгар иирсээн	<i>межличностные конфликты</i>
бэйэ икки ардыгар сыһыан	<i>межличностные отношения</i>
бэйэ көмө хаһаайыстыбата	<i>личное подсобное хозяйство</i>
бэйэ омугун өрө тутуу	<i>этноцентризм</i>
бэйэ үөрэниитэ	<i>самообразование</i>

бэйэни омук быһыыты- нан билинии	<i>этническая самоидентификация</i>
бэйэни салайыныы уоргана	<i>орган самоуправления</i>
бэлиитикэ сиимбэллэрэ	<i>политическая символика</i>
бэлиитикэ эйгэтэ	<i>политическая сфера</i>
бэлиитикэҕэ күөнтэһии	<i>политическая конфронтация</i>
бэлиитикэҕэ туруктаах буолуу	<i>политическая стабильность</i>
бэлиитикэлии бырачыас	<i>политический протест</i>
бэлиитикэнэн иирсээн	<i>политический конфликт</i>
бэлиитикэнэн фракция	<i>политическая фракция</i>
бэлиитиичэскэй өй-санаа	<i>политическое сознание</i>
бэлэхтээһин	<i>дарение</i>
бэтэрээн	<i>ветеран</i>
бэтэрээннэр сэбиэттэрэ	<i>совет ветеранов</i>
бэчээт	<i>пресса</i>
бэчээттээн таһаарыы	<i>издание</i>

гражданнар (дойдулаах-тар) сокуон иннигэр тэн буолуулар *равенство граждан перед законом*

гражданскай уопсастыба *гражданское общество*

датаассыйа *дотация*

демографическай бэлиитикэ *демографическая политика*

дойду *страна*

дойду баалабай бородууксуйата *валовой национальный продукт*

дойдулаах; гражданин *гражданин*

дойдулаах буолуу; гражданство *гражданство*

дойдулар икки ардылары-нааҕы; аан дойдутааҕы *международный*

дохуот кээмэйэ *размер дохода*

дохуоттан нолуок *подходный налог*

дуогабар *договор*

дуоспурун *достоинство*

дуоһунаһы сүрүннээһин	<i>должностной регламент</i>
духуобунай култуура	<i>духовная культура</i>
духуобунас	<i>духовность</i>
духуобунас эйгэтэ	<i>духовная сфера</i>
дэмэкирээтийэ сыаннаһа	<i>демократические ценности</i>
дэмэкирээтийэлээх уопсастыба	<i>демократическое общество</i>
дэмэкирээтийэлээх эрэсним	<i>демократический режим</i>
дэмэкирээтийэни утары	<i>антидемократический</i>

ДЬ

дьадайы	<i>бедность</i>
дьадайы таһыма	<i>уровень бедности</i>
дьаданы аймах	<i>беднота</i>
дьайар дьобур	<i>дееспособность</i>
дьанг	<i>эпидемия</i>
дьаралык, гиэрбэ	<i>герб</i>
дьарык	<i>занятие</i>

дьяһайар мизрэ	<i>административная мера</i>
дьяһайыы сокуона	<i>административное право</i>
дьяһал	<i>директива</i>
дьяһалта	<i>администрация</i>
дьяһалта баһылыга	<i>глава администрации</i>
дьинг кырдык	<i>истина</i>
дьиэ кэргэн бүддьүөтэ	<i>семейный бюджет</i>
дьиэ кэргэн дохуота	<i>семейный доход</i>
дьиэ кэргэн иирсээнэ	<i>семейный конфликт</i>
дьиэ кэргэн кистэлэнэ	<i>семейная тайна</i>
дьиэ кэргэн; ыал	<i>семья</i>
дьиэ кэргэннээҕи сыһыан	<i>семейные отношения</i>
дьиэ үлэтэ	<i>домашняя работа</i>
дьиэ хаһаайыстыбата	<i>домашнее хозяйство</i>
дьиэ эргиннээҕи	<i>бытовой</i>
дьиэ эргиннээҕи дьарык	<i>бытовая деятельность</i>

дьиэ эргиннээҕи сыһыан *бытовые отношения*

дьоҕус биисинэс *малый бизнес*

Е

Европа дойдуларын холбоһуга *Европейский союз*

И

идэҕэ туһаайы *профорентация*

идэлээх үөрэхтээһин *профтехобразование*

идэтийбит үлэһиттэр *квалифицированные кадры*

идэтийии таһыма *квалификация*

иирсээн; харсыһы *конфликт*

иирсээни намыраты *урегулирование конфликтов*

иирсээннээх түгэн *конфликтная ситуация*

иирсээннээх түгэннэри эрдэттэн туораты *предотвращение конфликтных ситуаций*

Ийэ дойду *Родина*

икки баартыйалаах тиһик	<i>двухпартийная система</i>
икки сирэй буолуу	<i>двуличие</i>
илии үлэтэ	<i>ручной труд</i>
иллэн кэм	<i>досуг</i>
иллэн миэстэ; бакаансыйа	<i>вакансия</i>
импиэрийэ	<i>империя</i>
инники сайдыы	<i>прогресс</i>
инсэ	<i>жадность</i>
ирдэбил	<i>иск</i>
ис баалабай бородууксуйа	<i>внутренний валовой продукт</i>
ис кыах	<i>потенциал</i>
иһитиннэрии-биллэрии	<i>информация</i>
иһитиннэрии-биллэрии уопсастыбата	<i>информационное общество</i>
итэҕэл	<i>верование</i>
итэҕэл	<i>религия</i>
итэҕэл сурук; дэбиэринэс	<i>доверенность</i>

итэбэлгэ көнүл	<i>свобода совести</i>
итэбэли утарыы	<i>атеизм</i>
итэбэллээх киһи	<i>доверенное лицо</i>
иэс	<i>долг</i>
иэс биэри	<i>кредит</i>
иэстэһии	<i>мечь</i>

К

кииннэммит былааннаһын	<i>централизованное планирование</i>
кииннэммит судаарыстыба	<i>централизованное государство</i>
кииннээһин	<i>централизация</i>
кистэлэн	<i>тайна</i>
киһи-аймах үрдүкү сыаннаһа	<i>высшие ценности человечества</i>
киһи-аймах глобальной бонпуруостара	<i>глобальные вопросы человечества</i>
киһи-аймах сыаннаһа	<i>общечеловеческие ценности</i>
киһи-аймах уопсастыбата	<i>человеческое общество</i>

киһи быраабын көмүс-кээччи	<i>правозащитник</i>
киһи быраабынан анал туруга	<i>правовой статус человека</i>
киһи быраап уонна көңүл өттүнэн тэн буолууга	<i>равенство прав и свобод человека</i>
киһи дьайыыта	<i>антропогенные воздействия</i>
киһи уопсастыба олоҕор үөрэниитэ	<i>социализация личности</i>
киһилии сыһыан	<i>человеколюбие</i>
көлөһүн күнэ; үлэ күнэ	<i>трудодень</i>
көңүл өттүнэн үлэтэ суох буолуу	<i>добровольная безработица</i>
көрүк	<i>концепция</i>
көһө сылдыар хамыһыһа	<i>выездная комиссия</i>
көһөөччү	<i>переселенец</i>
кубулунааччы	<i>симулянт</i>
култуура	<i>культура</i>
култуура инники сайдыыта	<i>культурный прогресс</i>

култуура киинэ	<i>культурный центр</i>
култуура нуормата	<i>культурные нормы</i>
култуура эйгэтэ	<i>культурная сфера</i>
култуураҕа сыһыарыы	<i>окультуривание</i>
кулуттааһын	<i>рабство</i>
кулуттааһыннаах уопсастыба	<i>рабовладельческое общество</i>
культурнай нэһилиэстибэ	<i>культурное наследство; культурное наследие</i>
культурнай сыаннас	<i>культурные ценности</i>
кумааҕы харчы	<i>бумажные деньги</i>
куоластааһын	<i>голосование</i>
куолуһут	<i>демагог</i>
куонкуруһунан сүүмэрдээһин	<i>конкурсный отбор</i>
куортам; түүлээһин	<i>аренда</i>
куоталаһыы	<i>соревнование</i>
куотуһааччы	<i>конкурент</i>
куотуһар кыаҕа	<i>конкурентоспособность</i>
куотуһуу	<i>конкуренция</i>

кууһунан эргиэн	<i>оптовая торговля</i>
күлүгээннээһин	<i>хулиганство</i>
күлүк	<i>теневой</i>
күннээҕи бэлиитикэ	<i>текущая политика</i>
күөнтэһии	<i>конфронтация</i>
күрэх атыы	<i>торги</i>
күрэхтэһии; илин былдыһаһы	<i>состязание</i>
күһэллэн үлэтэ суох буолуу	<i>вынужденная безработица</i>
күһэлэн былаас; диктатура	<i>диктатура</i>
күһэлэн эрэсиим	<i>диктаторский режим</i>
күүс үлэтэ	<i>физическая работа</i>
күүһүлээһин	<i>насилие</i>
кылаан	<i>клан</i>
кырыктааҕа	<i>жестокость</i>
кырыс сир	<i>целина</i>
кырымчыга; дэписсиит	<i>дефицит</i>
кыттыгас	<i>партнер</i>

кытыы сир	<i>периферия</i>
кыыл-сүүл танара	<i>тотем</i>
кыыл-сүүл танаралаах буолуу	<i>тотемизм</i>
кэминэн үлэтэ суох буолуу	<i>циклическая безработица</i>
кэмпириэнсийэ	<i>конференция</i>
кэмчилээһин	<i>экономика</i>
кэмэрсээн	<i>коммерсант</i>
кэпсэтиһии	<i>переговоры</i>
кэпсэтиһии; илии охсуһуу	<i>сделка</i>
кэпэрэтиип бас билиитэ	<i>кооперативная собственность</i>
кэрдиис кэм; түһүмэх	<i>этап</i>
кэрэ көстүү	<i>эстетика</i>
кэтэх бас билиини эһии	<i>ликвидация частной собственности</i>
кэтэх хаһаайыстыба	<i>личное хозяйство</i>
кэтээн көрөөччү	<i>наблюдатель</i>
кэхтии	<i>регресс</i>

**маассабай биллэрик
сириэстибэтэ**

*средства массовой
информации*

маассабай култуура

массовая культура

манньа; соболон

вознаграждение

материальной култуура

материальная культура

мировой судьуйа

мировой судья

**Монопуолуйаны утары
федеральной сулууспа**

*Федеральная
антимонопольная служба*

муннарыы

дезориентация

мунур былаас

монархия

мунутуур манаархыйа

абсолютная монархия

мунутуур сайдыы

цивилизация

мэлииппэ

молитва

М

наадыыы

потребность

наадыыы

спрос

наадыыы сокуона

закон спроса

**наадыыыны
хааччыйыы**

*удовлетворение
потребности*

Н

наймы үлэтэ	<i>наемный труд</i>
наймылаһы	<i>наем</i>
наймыламмыт үлэһит	<i>наемный работник</i>
наука; билим	<i>наука</i>
наука туһунан үөрэх	<i>науковедение</i>
наука уонна техника инники сайдыыта	<i>научно-технический прогресс</i>
нолуок полицията	<i>налоговая полиция</i>
нолуок сулууспата	<i>налоговая служба</i>
нолуок түһэри; нолуоктааһын	<i>налогообложение</i>
норуот культуурата	<i>народная культура</i>
норуот маассата быста дьадайыыта	<i>обнищание народных масс</i>
норуоттар сомоҕолоһуулар	<i>сплоченность народов</i>
нуорма	<i>норматив</i>
нуорма; кэрин	<i>норма</i>
ньыма; миэтэт	<i>метод</i>
нэһилиэнньик	<i>наследник</i>
нэһилиэнньэ	<i>население</i>

нэһилиэнньэ ахсаанын элбээһинэ	<i>рост населения</i>
нэһилиэнньэ ахсаанын чөлүгэр түһэри	<i>воспроизводства населения</i>
нэһилиэнньэ дууһаҕа тиксэр национальной дохуота	<i>национальный доход на душу населения</i>
нэһилиэнньэ дьаалытынан көбүрээһинэ	<i>естественная убыль населения</i>
нэһилиэнньэ көһүүтэ	<i>миграция населения</i>
нэһилиэнньэ социальнай састааба	<i>социальный состав населения</i>
нэһилиэстибэ	<i>наследие</i>
нэһилиэстибэ	<i>наследство</i>

общественной хамсааһын	<i>общественное движение</i>
оҕо внедрение төрөөһүнүн таһыма	<i>уровень рождаемости</i>
оҕону үлэлэти	<i>детский труд</i>
оҕуруот аһын үүннэри	<i>огородничество</i>
ойоҕос нолуок	<i>косвенный налог</i>

ойуу; дьүһүн	<i>изображение</i>
ойуулуур-дьүһүннүүр урамны	<i>изобразительное искусство</i>
олобу били	<i>познание</i>
олорор дьэ кыһалҕата	<i>жилищная проблема</i>
олох-дьаһах инники сайдыгыта	<i>социальный прогресс</i>
олох-дьаһах ис тутула	<i>социальная структура</i>
олох-дьаһах өттүнэн араналаны	<i>социальное расслоение</i>
олох-дьаһах өттүнэн баттыгас	<i>социальная несправедливость</i>
олох-дьаһах өттүнэн тэнэ суох буолуу	<i>социальное неравенство</i>
олох-дьаһах өттүнэн уратылаһы	<i>социальная дифференциация</i>
олох-дьаһах сыаннастара	<i>социальные ценности</i>
олох-дьаһах сыаннаһа	<i>ценности быта</i>
олох-дьаһах уйгута	<i>социальные блага</i>
олох-дьаһах эйгэтэ	<i>социальная сфера</i>
олох майгыта	<i>образ жизни</i>

олох олорорго быраап	<i>право на жизнь</i>
олох орто уһуна	<i>средняя продолжительность жизни</i>
олох таһыма	<i>уровень жизни</i>
олох-тирэх	<i>основание</i>
олох уйгутун таһыма	<i>уровень благосостояния</i>
олохтоох былаас	<i>местная власть</i>
олохтоох бэйэни салайыныы	<i>местное самоуправление</i>
олоххо-дьаһахха үөрүйэх	<i>социальная адаптация</i>
олоххо киллэри	<i>внедрение</i>
омугар сөп түбэһиитэ	<i>этническая идентичность</i>
омугу үөскэтэр кэриннэр	<i>этнообразующие факторы</i>
омугумсуйуу	<i>национализм</i>
омук	<i>народность</i>
омук	<i>этнос</i>
омук үгэһэ	<i>национальные традиции</i>
омуктар бииргэ үлэлээһиннэрэ	<i>межэтническое сотрудничество</i>

омуктар булкуһуулар	<i>этническое смешивание</i>
омуктар иирсээннэрэ	<i>межнациональные конфликты</i>
омуктар сыһыаннарыгар тыһаанын	<i>межнациональная напряженность</i>
омуктар сыһыаннаһылары	<i>национальные отношения</i>
омуктар тэн бырааптаныылары	<i>национальное равноправие</i>
омуктар уруулуулары	<i>родство этносов</i>
онорон таһаарааччы	<i>производитель</i>
онорон таһаарар үлэ	<i>производственный труд</i>
онорон таһаарыы кыаҕа	<i>производственные возможности</i>
онорон таһаарыы ньымата	<i>способ производства</i>
онорон таһаарыынан хамнас	<i>сдельная оплата</i>
онорооччу	<i>изготовитель</i>
оноруу ньымата	<i>технология</i>
орооһумуу бэлиитикэтэ	<i>политика невмешательства</i>

ороскуот; ночноот	<i>расход</i>
ороскуоту сарбийыы	<i>сокращение расходов</i>
орто арага	<i>средний слой</i>
орто кылаас	<i>средний класс</i>
орто онорон таһаарааччы	<i>средний производитель</i>
орто урбаанныыт	<i>средний предприниматель</i>

өнө	<i>услуги</i>
өнө; үтүө	<i>заслуга</i>
өрөгөй	<i>триумф</i>
өрсүпүүбүлүкэ	<i>республика</i>
өрсүүрсэ; саптаас	<i>ресурсы</i>
өрүт	<i>сторона</i>

Р

**Россия Федерациятын
Президенэ**

*Президент Российской
Федерации*

С

сааһын ситэ илик

несовершеннолетний

сабыдыал

влияние

салаа

отрасль

салайар аппараат

управленческий аппарат

салалта

руководство

салалта көрүнгэ

формы управления

салалта; салайыы

управление

**саллааттар ийэлэрин
хамсааһына**

*движение солдатских
матерей*

сананы айааччы

изобретатель

сананы киллэри; инновация

инновация

сананы киллэрээччи

новатор

сарбыйыы

сокращение

**Саха Өрөспүүбүлүкэтин
Президенэ; Ил Дархан**

*Президент Республики
Саха (Якутия)*

сибики	<i>симптом</i>
сиимбэл; мэнгэ бэлиэ	<i>символ</i>
силиэдэбэтэл	<i>следователь</i>
симэлитии	<i>ассимиляция</i>
сиппит-хоппут саас	<i>зрелый возраст</i>
сир баайын хостуур бырамыгысыланнас	<i>добывающая промышленность</i>
сиринэн-уотунан түөлбэн	<i>территориальная община</i>
сиринэн-уотунан холбохук	<i>территориальное сообщество</i>
ситии-хотуу	<i>зрелость</i>
ситэриилээх былаас	<i>исполнительная власть</i>
сизмистибэ	<i>земство</i>
сизэр	<i>мораль</i>
сизэр быраабылата	<i>этикет</i>
сизэр нуормата	<i>моральные нормы</i>
сизэргэ баппат	<i>аморальный</i>
сизэргэ баппат быһыы	<i>аморальные поведение</i>
сизэр-майгы култуурата	<i>нравственная культура</i>

сизэр-майгы сыаннаһа	<i>нравственные ценности</i>
сизэр-силик	<i>церемония</i>
сизэр-туом	<i>ритуал</i>
сойуолааһын	<i>преследование</i>
сокуон үрдүкү турар уопсастыбата	<i>верховенство права в обществе</i>
сокуон иннигэр тэн буолуу	<i>правовое равенство</i>
сокуон нуормата	<i>правовые нормы</i>
сокуон таһаарар олохтоох уорган	<i>местные законодательные органы</i>
сокуон таһаарар уорган	<i>законодательный орган</i>
сокуон хараһынан салайтарыы	<i>правовое регулирование</i>
сокуоннай; сокуонна олоһурбут	<i>легитимный</i>
сокуоннай эр-ойох буолуу	<i>законный брак</i>
сокуону арангаччылыыр уорган	<i>правоохранительные органы</i>
сокуону билии	<i>правовые знания</i>
сокуону кэһии	<i>правонарушение</i>

сокуону туһаны култуурата	<i>правовая культура</i>
сокуонунан көңүллэммит	<i>легальный</i>
сокуонунан сыһыаннаһы	<i>правовые отношения</i>
сокуонна олобулар	<i>легитимность</i>
сокуонна олобулар былаас	<i>легитимная власть</i>
сокуонна олобулар судаарыстыба	<i>правовое государство</i>
солбук	<i>эквивалент</i>
сомоҕолоһуу	<i>сплоченность</i>
социальной бөлөх	<i>социальная группа</i>
социальной бырагыраама	<i>социальная программа</i>
социальной сыһыаннаһы	<i>социальные отношения</i>
стратегическай бэлиитикэ	<i>стратегическая политика</i>
страховкалааһын	<i>страхование</i>
судаарыстыба	<i>государство</i>
судаарыстыба анала	<i>функции государства</i>

судаарыстыба бүддьүөтэ	<i>государственный бюджет</i>
судаарыстыба былааһын тырыры	<i>разделение государственной власти</i>
судаарыстыба бэлиити-кэтин олоххо киллэри	<i>осуществление государственной политики</i>
судаарыстыба дьиэ-кэргэни өйөөһүнэ	<i>государственная поддержка семьи</i>
судаарыстыба ис бэлиитикэтэ	<i>внутренняя политика государства</i>
судаарыстыба иэһэ	<i>государственный долг</i>
судаарыстыба мэнэ бэлиэлэрэ	<i>государственная символика</i>
судаарыстыба сакааһа	<i>государственный заказ</i>
судаарыстыба тас бэлиитикэтэ	<i>внешняя политика государства</i>
судаарыстыба тутула	<i>государственный строй</i>
судаарыстыбалар бииргэ үлэлээһиннэрэ	<i>межгосударственное сотрудничество</i>
судаарыстыбаннай аппараат	<i>государственный аппарат</i>
судаарыстыбаннай диэйэтэл	<i>государственный деятель</i>

Судаарыстыбаннай Дуума	<i>Государственная Дума</i>
судаарыстыбаннай сулууспа	<i>государственная служба</i>
судаарыстыбаннай сүбэһит	<i>государственный советник</i>
судаарыстыбаттан туту- луга суох холбоһуктар	<i>негосударственные объединения</i>
суол тэлээччи	<i>первооткрыватель</i>
суох оноруу; эһии	<i>ликвидация</i>
суруктаныах иннинээҕи уопастыба	<i>дописьменное общество</i>
суут былааһа	<i>судебная власть</i>
суут-сокуон	<i>законодательство</i>
суут-сокуон	<i>правосудие</i>
сүбэ мунньах	<i>совещание</i>
сүбэ; сэбиэт	<i>совет</i>
сүмэ; элита	<i>элита</i>
сүрүннээччи	<i>координатор</i>
сүрэхтэнии; биһирэм	<i>презентация</i>

сүрэхтээhin; сүрэхтэниh	<i>крещение</i>
сүүрэн	<i>течение</i>
сыана көнүл барыыта	<i>либерализация цен</i>
сыанабыл	<i>рецензия</i>
сыаналаах кумаабы ырыынага	<i>рынок ценных бумаг</i>
сыананы тэннээhin	<i>выравнивание цен</i>
сыаннас	<i>ценность</i>
сыаннаска сыһыан	<i>ценностная ориентация</i>
сыһа быһыыланы	<i>проступок</i>
сэкирэтээр	<i>секретарь</i>
сэниэ дьон	<i>зажиточные</i>
сэриилээн ылыы	<i>завоевание</i>
сэриитимсийэр эргимтэлэр	<i>милитаристские круги</i>

T

табаар	<i>товар</i>
табаарыстыба	<i>товарищество</i>
табыгастаах аһылык	<i>рациональное питание</i>

табыгастаах оноруу	<i>оптимизация</i>
таможня сулууспата	<i>таможенная служба</i>
танара дьиэтэ	<i>церковь</i>
танараҕа сизэрэ-туома	<i>богослужение</i>
танастыыр бырамысыланнас	<i>обрабатывающая промышленность</i>
тас дойдуга көһүү	<i>эмиграция</i>
таска таһаарыы	<i>экспорт</i>
тас эргизн	<i>внешняя торговля</i>
тастан киллэри	<i>импорт</i>
тастан көһөн кирири	<i>иммиграция</i>
таһаарыыта суох үлэ	<i>непроизводительный труд</i>
таһым	<i>уровень</i>
техника инники сайдыыта	<i>технический прогресс</i>
тиксиһиннэрээччи	<i>посредник</i>
тоҕоостооҕо	<i>актуальность</i>
тойонноһун; быһаарыы	<i>толкование</i>
толуйуу	<i>компенсация</i>

тосхол; бириинсип	<i>принцип</i>
тохтоло суох үөрэхтээһин	<i>непрерывное образование</i>
төлөбүрдээх үөрэх	<i>платное образование</i>
төлүүргэ сөбүлэн	<i>акцент</i>
төрдүс былаас	<i>четвертая власть</i>
төрдүттэн уларытыы; өрө туруу	<i>переворот</i>
төрөөбүт тыл	<i>родной язык</i>
төрөөһүн уонна өлүү хабааннаһыыта	<i>соотношение рождае- мости и смертности</i>
төрүүрдээһин	<i>терроризм</i>
төрүт олохтоох	<i>абориген</i>
төрүт олохтоох	<i>коренной житель</i>
төрүт сокуон суута	<i>конституционный суд</i>
Төрүт сокуон; Конституция	<i>Конституция</i>
төрүт сокуонунан көрүл- лэр эбээһинэстэр	<i>конституционные обязанности</i>
төрүт сокуонна олобулар быраап	<i>конституционное право</i>

төрүт сокуонна олобулар тутул	<i>конституционный строй</i>
төрүчү	<i>родословное</i>
тулалыыр эйгэни харыстааһын	<i>охрана окружающей среды</i>
тулуурдаах буолуу	<i>терпимость</i>
тулуурдаах буолуу; толерантность	<i>толерантность</i>
туом; сизэр-туом	<i>обряд</i>
туоһу	<i>свидетель</i>
тупсаран санатыты	<i>модернизация</i>
тупсаран санатыты түүрүйэтэ	<i>теория модернизации</i>
тургутар болдьох	<i>испытательный срок</i>
туруктаах буолуу	<i>стабильность</i>
туруктаах сайдыы көрүгэ	<i>концепция устойчивого развития</i>
туруктаныы; туруктаах оноруу	<i>стабилизация</i>
туруулаһааччы	<i>поборник</i>
тус анал туруга	<i>личный статус</i>
тус бэйэ	<i>личность</i>

тус бэйэ кoнүлэ	<i>свобода личности</i>
тус бэйэ уратыга	<i>индивидуальность</i>
тус бэйэни өрө тутуу	<i>индивидуализм</i>
тустаах	<i>индивид</i>
туһаайыы; хайысха	<i>направление</i>
туһанааччы бырааба	<i>право потребителей</i>
туһанааччы интэриэһин көмүскээһин	<i>защита интересов потребителей</i>
туһанааччы; туттааччы	<i>потребитель</i>
туһаныы; туттуу	<i>потребление</i>
тутул	<i>строй</i>
тутул; ис тутула	<i>структура</i>
тутул; эрэсиим	<i>режим</i>
тутулуга суох судаарыс- тыбалар холбоһуктара	<i>союз независимых государств</i>
түөлбэн	<i>община</i>
түһээн	<i>пошлина</i>
түһээн; нолуок	<i>налог</i>
тыл тылга киирсии	<i>компромисс</i>
тыллар уруулуулара	<i>родство языков</i>

тынааһын	<i>напряженность</i>
тыыннаах айылҕа	<i>живая природа</i>
тыыннаах тулаайаҕа	<i>социальная сирота</i>
тэгили	<i>абстрактный</i>
тэгилитии	<i>абстракция</i>
тэн бырааптаах кыттыһы	<i>равноправное партнерство</i>
тэнэ суох буолуу	<i>неравенство</i>
тэнэ суох сайдыы сокуона	<i>закон неравномерного развития</i>
тэриллии	<i>образование</i>
тэрээһиннээх буруйу оноруу	<i>организованная преступность</i>
удьуор	<i>потомственный</i>
уйгу; илгэ; үтүө	<i>благо</i>
уйулҕа үөрэҕэ; психология	<i>психология</i>
уларыта тутуу	<i>перестройка</i>
уна баартыйалар	<i>правые партии</i>

уопсастыба	<i>общество</i>
уопсастыба арангалара	<i>слои общества</i>
уопсастыба көнүл өттүнэн сайдыгыта	<i>свободное развитие общества</i>
уопсастыба култууратын таһыма	<i>культурный уровень общества</i>
уопсастыба кыаммат арангата	<i>неимущие слои общества</i>
уопсастыба онорон таһаарар күүстэрэ	<i>производительные силы общества</i>
уопсастыба онорон таһаарыгыта	<i>общественное производство</i>
уопсастыба олоѳор үөрэнии	<i>социологизация</i>
уопсастыба олох-дьаһах өттүнэн араналарга арахсыгыта	<i>социальные расслоение общества</i>
уопсастыба олох-дьаһах өттүнэн тутула	<i>социальная структура общества</i>
уопсастыба өйө-санаата	<i>общественное сознание</i>
уопсастыба санаата	<i>общественное мнение</i>
уопсастыба санаатын ырытыгы	<i>обработка общественного мнения</i>

уопсастыба сомоѳолоһуута	<i>консолидация общества</i>
уопсастыба сүмэтэ	<i>элита общества</i>
уопсастыба экономическай эйгэтэ	<i>экономическая сфера общества</i>
уопсастыбаны тупсаран санатытыы	<i>модернизация общества</i>
уопсастыбаны утары	<i>антиобщественный</i>
урамны анала	<i>функции искусства</i>
урамны жанрдара	<i>жанры искусства</i>
урамны көрүгүнэрэ	<i>виды искусства</i>
урамны; ускуустуба	<i>искусство</i>
урамны үөрэҕэ	<i>искусствознание</i>
ураты майгыннаах култуура	<i>самобытная культура</i>
урбаан	<i>предпринимательство</i>
урбаан көнүлэ	<i>свобода предпринимательства</i>
урбаанныт	<i>предприниматель</i>
уруккуну тутуһар бэлиитикэ	<i>консерваторская политика</i>

утараан	<i>оппозиция</i>
утараан баартыйата	<i>оппозиционная партия</i>
утарсыылаах кылаастар	<i>антагонистические классы</i>
уурунуу харчы	<i>сбережения</i>

Ү

үгүс удьуордаах ыал	<i>многопоколенная семья</i>
үгэс	<i>традиция</i>
үгэс; абыычай	<i>обычай</i>
үгэс буолбут сокуон, быраап	<i>обычное право</i>
үгэс буолбут сыаннас	<i>традиционные ценности</i>
үгэскэ олоһурбут култуура	<i>традиционная культура</i>
үлэ дуогабара	<i>трудовой договор</i>
үлэ сокуона	<i>трудовое право</i>
үлэ төлөбүрүн алын кээмэйэ	<i>минимум оплаты труда</i>
үлэ тэрилтэтэ	<i>предприятие</i>

үлэ тэрилэ	<i>орудие труда</i>
үлэ чааһын таһынан үлэ	<i>сверхурочная работа</i>
үлэ чааһынан төлөбүрэ	<i>повременная оплата</i>
үлэбэ идэтийии	<i>специализация труда</i>
үлэбэ ылааччы	<i>работодатель</i>
үлэлиир быраап	<i>право на труд</i>
үлэлиир кыахтаах нэһилиэнньэ	<i>трудоспособное население</i>
үлэни кыайар саас	<i>трудоспособный возраст</i>
үлэни кыайбат нэһилиэнньэ	<i>нетрудоспособное население</i>
үлэнэн хааччыйыы	<i>трудообеспечение</i>
үлэнэн хааччыйыы, үлэ булан биэри	<i>трудоустройство</i>
үлэһит	<i>работник</i>
үлэттэн уурайыы; үлэттэн ууратыы	<i>увольнение</i>
үлэтэ суох буолуу	<i>безработица</i>
үлэтэ суох буолуу таһыма	<i>уровень безработицы</i>
үлэтэ суох киһи	<i>безработный</i>
үөлээннээх	<i>современник</i>

үөрүйэх буолуу	<i>адаптация</i>
үөрэҕи өрө тутуу	<i>приоритет образования</i>
үөрэҕирии; үөрэх; үөрэхтээһин	<i>образование</i>
үөрэнэр быраап	<i>право на образование</i>
үөрэх тэрилтэтэ; үөрэх кыһата	<i>учебное заведение</i>
үөрэхтээһин тиһигэ	<i>система образования</i>
үөрэхтээһини тупсаран санатытыгы	<i>модернизация образования</i>
үөрэххэ тутгарсааччы	<i>абитуриент</i>
үп өрөсүүрсэтэ	<i>финансовые ресурсы</i>
үп ырыынага	<i>финансовый рынок</i>
үп-харчы мунньунуу ньымата	<i>средства накопления</i>
үрдүк үөрэх	<i>высшее образование</i>
үрдүү тулар нолуок	<i>прогрессивный налог</i>
үһүйээн	<i>миф</i>
үтүө быһыы	<i>благородный поступок</i>
үһүс дойдулар	<i>третий мир</i>

**Федеральной Муннях
Федерация Сэбиэтэ**

*Федеральное Собрание
Совет Федерации*

хаамы

процесс

хааһынатган уоруу

казнокрадство

хабааттыы; хабаан

тенденция

халҕаһа дьон

толпа

хамнас

заработок

хамсаабат баай-дуол

недвижимость

хантыраак

контракт

ханас баартыйалар

левые партии

хапытаал

капитал

**хапыталыыстыы
уопсастыба**

*капиталистическое
общество*

харпараассыйа

корпорация

харчы

деньги

харчы сыаната түһүүтэ

инфляция

харчы турар сыаната

стоимость денег

хобулааһын; донуос	<i>донос</i>
холбоһук	<i>ассоциация</i>
холуобунай сокуон	<i>уголовное право</i>
холуобунай эппиэтинэс	<i>уголовная ответственность</i>
холуонньалыыр бэлиитикэ	<i>колонизаторская политика</i>
хомуньууһум идеологията	<i>коммунистическая идеология</i>
хоромньу	<i>ущерб</i>
хоромньулаах экэниэмикэ	<i>затратная экономика</i>
хоруй; эппиэт	<i>ответ</i>
хоруупсуйа	<i>коррупция</i>
хос буруйдаах	<i>рецидивист</i>
христианскай итэбэл	<i>христианство</i>

Ч

чааһынай бас билии	<i>частная собственность</i>
чааһынан үлэ	<i>повременная работа</i>
чинчийи	<i>исследование</i>

чиэк	<i>чек</i>
чизэ	<i>честь</i>
чөлүгэр түһэри	<i>восстановление</i>
чыын	<i>чин</i>

ыйыннык	<i>справочник</i>
ыйытык; анкыата	<i>анкета</i>
ыйытыннык	<i>вопросник</i>
ырыналааһын; анаалыс	<i>анализ</i>
ырыналыыр киин	<i>аналитический центр</i>
ырытан оноруу	<i>разработка</i>
ыччат	<i>молодежь</i>
ыччат бигэргэммэтэх түмсүүтэ	<i>неформальные молодежные объединения</i>
ыччат култуурата	<i>молодежная культура</i>

эбээһинэс	<i>обязанность</i>
эйэбэ дьулуһар бэлиитикэ	<i>миролюбивая политика</i>
эйэлэспэт утарсыылар	<i>непримиримые противоречия</i>
экологической хамсааһын	<i>экологическое движение</i>
экономической төрүт	<i>экономическая основа</i>
экэниэмикэ	<i>экономика</i>
экэниэмикэ сайдыытын таһыма	<i>уровень экономического развития</i>
экэниэмикэ туруктаах буолуута	<i>экономическая стабильность</i>
экэниэмикэ туруктаныыта	<i>экономическая стабилизация</i>
экэниэмикэ эйгэтэ	<i>экономическая сфера</i>
элбэх баартыйалаах тиһик	<i>многопартийная система</i>
элбэх баартыйаланыы	<i>многопартийность</i>
элбэх омуктаах	<i>многонациональный</i>
элбэх омуктаах норуот	<i>многонациональный народ</i>

элбэх омуктаах судаарыстыба	<i>многонациональное государство</i>
элбэх өтгө баһыйар тосхол	<i>принцип большинства</i>
элэктэрээт	<i>электорат</i>
эмсэҕэлэнээччи	<i>потерпевший</i>
эмэгэккэ сүгүрүүү	<i>идолопоклонство</i>
эмэгэт	<i>идол</i>
эппиэтинэс	<i>ответственность</i>
эргиир; сыныкыл	<i>цикл</i>
эргиэн	<i>торговля</i>
эргиэн хапытаала	<i>торговый капитал</i>
эрдэҕэс саас	<i>юность</i>
эр-ойох буолуу	<i>брак</i>
эр-ойох буолуу сизэрэ-силигэ	<i>церемония бракосочетания</i>
эр-ойох буолуу хантыраага	<i>брачный контракт</i>
эрэсиим; тутул	<i>режим</i>

Список использованной литературы **Туһаныллыбыт литература испииһэҕэ**

1. Клименко А.В., Румынина В.В. Обществознание в вопросах и ответах. Учеб. пособие для старшекласников и поступающих в вузы. – М., 1998.
2. Кравченко А.И. Обществознание. Учебник для 8 класса. – М., 2008. – 189 с.
3. Кравченко А.И., Певцова Е.А. Обществознание. Учебник для 9 класса. – М., 2008. – 222 с.
4. Кравченко А.И. Обществознание. Учебник для 10 класса. – М., восьмое изд-ние, 2008. – 191 с.
5. Кравченко А.И. Обществознание. Учебник для 11 класса. – М., 2008. – 414 с.
6. Ожегов С.И. Словарь русского языка. / Под ред. Н.Ю. Шведовой. – 22-е изд. – М.: Русский язык, 1990. – 921 с.
7. Оконешников Е.И. Русско-саха общественно-политический словарь. – Якутск, 1998. – 153 с.
8. Петрова Т.И. Краткий русско-якутский словарь. Нууччалыы-сахалыы кылгас тылдьыт. – Дьокуускай: Бичик, 2008. – 368 с.
9. Русско-якутский словарь / Под ред. П.С.Афанасьева и Л.Н.Харитоновой. – М.: Сов. Энциклопедия, 1968. – 717 с.
10. Саха тылын быһаарыылаах кылгас тылдьыта / Под ред. П.С. Афанасьева. – Дьокуускай: Бичик, 1994. – 260 с.
11. Сахалыы таба суруйуу тылдьыта. – Дьокуускай: Сахаполиграфиздат, 2002. – 543 с.
12. Якутско-русский словарь / Под ред. П.А.Слепцова. – М.: Сов. Энциклопедия, 1972. – 790 с.

СОДЕРЖАНИЕ / ИЙИНЭЭҢИТЭ

Предисловие	3
Аан тыл	6
Русский алфавит. Саха алпаабыта	8
Обществознание	9
Уопсастыба үөрэҕэ	59
Список использованной литературы	108

**ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКИЙ СЛОВАРЬ
ОБЩЕСТВОЗНАНИЕ**

* * *

**ТИЭРМИН ТЫЛДЬЫТА
УОПСАСТЫБА ҮӨРЭБЭ**

*Утверждено к печати Ученым Советом
Института гуманитарных исследований
и проблем малочисленных народов Севера Со РАН*

Подписано к печати 01.07.2013. Формат 70x108¹/₃₂.
Усл. п.л. 4,83. Тираж 350 экз.
Гарнитура Time/ Заказ №70.